Була це скромна пара. Чоловік, діловод міністерства, сумлінний та старанний службовець, ретельно виконував свої обов'язки. Його звали Леопольд Боннен. Непоказний молодик, він думав про все так, як треба було думати. Вихований по-релігійному, він зробився не такий побожний, відколи Республіка почала домагатися відокремлення церкви від держави. В коридорах міністерства він говорив так, щоб усі чули: "Я побожний, і то дуже побожний, я вірю в Бога, та я не клерикал". Передусім він домагався слави чесної людини і, вихваляючи свої чесноти, бив себе в груди. Та й справді, він був чесним у загальноприйнятому розумінні цього слова: вчасно приходив на роботу, вчасно ішов додому, не вештався без діла і був акуратний у грошових справах. Він одружився з дочкою небагатого співробітника, сестра якого вийшла заміж з кохання і мала мільйонний маєток. А оскільки вона була бездітна — що дуже її засмучувало, — то свої статки могла залишити хіба лиш племінниці.

Цей спадок займав усі помисли подружжя. Про нього говорили як у родині, так і в цілому міністерстві, всі знали, що "Боннени отримають мільйон".

У мол од ото подружжя теж не було дітей, але воно про те не дбало, живучи тихо й мирно, як усі порядні, але недалекі люди. Вони мали чистеньке, дбайливо прибране й затишне помешкання, були у всьому помірковані та скромні, і дитина, здавалось, порушила б цю життєву рівновагу, затишок і спокій.

Вони не докладали особливих зусиль, щоб залишитися без нащадків, а що небо не посилало дітей, тим краще.

Тітка-мільйонерка тяжко журилася їхньою безплідністю і давала поради, як добитися народження дитини. Вона й сама колись випробувала марно силу-силенну засобів, рекомендованих друзями та ворожками; відтоді, як вона вийшла з того віку, коли можна мати дітей,

їй було вказано безліч інших способів, у які вона вірила. Шкодуючи, що не може випробувати їх на собі, вона з тим більшою настирливістю радила їх племінниці та її чоловікові, раз у раз питаючи:

— Ну що, ви пробували зробити так, як я вам радила?

Тіточка померла. В глибині дупіі молоде подружжя відчувало таємну втіху, яку здебільшого ховають під жалобою перед самим собою та перед ближніми. Люди одягаються в чорне, але душа тріпоче з радості.

їх сповістили, що духівниця у нотаря, і по церковній відправі вони одразу пішли до нього.

Тітка, вірна невідчепній думці, що мучила її ціле життя, відписала свого мільйона їхньому майбутньому первісткові, так, щоб батьки користувалися процентами з капіталу до самої смерті. Коли ж через три роки в молодого подружжя не буде дитини, то ввесь маєток піде на користь бідних.

Вони були вражені, спантеличені. Чоловік навіть зліг і цілий тиждень не ходив на службу. Видужавши, він вирішив будь-що-будь зробитися батьком.

Протягом шести місяців він так старанно добивався цього, що став як тип". Тепер він пригадував собі всі тітчині поради і завзято користався ними, та все було марно. Відчай викликав штучний запал, що мало не став для нього згубним.

У нього розвинулось недокрів'я; почали побоюватися сухот. Лікар, до якого він звернувся, залякав його і змусив повернутися до спокійного способу життя, навіть спокійнішого, ніж раніше, приписавши йому зміцнювальний режим.

Веселі чутки поповзли по міністерству, всі добре знали про невдачу із заповітом і в усіх відділах жартували 9 приводу знаменитої "пригоди з мільйоном". Одні давали Бонненові жартівливі поради, інші зухвало пропонували свої послуги, щоб виконати умову, що доводила подружжя до розпачу. Особливо допікав йому високий молодик з репутацією завзятого гультяя, який уславився на всю канцелярію неабияким успіхом у жінок; він чіплявся до Бон-нена з натяками, двозначними жартами і запевняв, що за якихось двадцять хвилин забезпечить його спадкоємцем.

Нарешті Леоподьд Боннен вибухнув гнівом і якось, заклавши перо за вухо, схопився і крикнув йому просто в вічі:

— Добродію, ви негідник! Коли б я не шанував себе, то плюнув би вам в обличчя!

Було вибрано секундантів. Це розворушило все міністерство на три дні. Секундантів весь час зустрічали в коридорах: вони обмінювалися протоколами і висловлювали один одному свій погляд на справу. Нарешті всі четверо уповноважених і обидві зацікавлені сторони пристали одностайно на нітко сформульоване вибачення; останні

поважно обмінювались поклонами і довгенько потискали один одному руки в присутності начальника відділу, буркнувши по кілька слів пробачення.

Протягом наступного місяця вони віталися один з одним підкреслено ввічливо і вельми церемонно, як неприятелі, що опинилися віч-на-віч. Незабаром, коли вони якось-то зіткнулися на повороті коридора, пан Боннен гречно запитав:

— Чи не штовхнув я вас, добродію?

Той відповів:

— Анітрохи, добродію.

Відтоді вони вважали за потрібне, зустрівшись, перекинутися кількома словами. Потім поступово заприязнилися, звикли бувати вкупі, пройнялися взаємною повагою, як люди, що не зуміли порозумітися раніше, одне слово, стали нерозлучними.

Але тепер родинне життя Леопольда зробилося нестерпним. Жінка дошкуляла йому образливими натяками. А час спливав; минув уже рік, як померла тітонька. Тепер про спадкоємця, здавалося, годі було й думати.

Пані Боннен, сідаючи до столу, казала:

— Обід у нас поганенький. Якби ми були багаті, усе було б інакше.

Коли Леопольд ішов на службу, пані Боннен, подаючи йому ціпок, казала:

— Якби ми мали п’ятдесят тисяч ліврів ренти, тобі б не доводилося гнути спину над паперами.

Ідучи з дому в дощовий день, пані Боннен бурчала:

— Якби ми мали карету, не доводилося б місити болото в таку негоду…

Одне слово, повсякчас* з найменшого приводу вона дорікала чоловікові у чомусь ганебному, скидаючи на нього всю відповідальність за втрату спадщини.

Нарешті, розсердившись, він повів її до відомого лікаря.

Той довгенько оглядав її, потім висловився якось непевно, заявивши, що в цьому немає нічого особливого. Такі випадки трапляються досить часто, тіла можуть бути настільки ж різними, як і душі; і якщо деякі подружжя розлучаються через невідповідність характерів, то не дивно, коли ті чи інші пари не мають нащадків внаслідок фізичної невідповідності.

Це коштувало сорок франків.

Між подружжям вибухнула війна, неугавна, запекла війна, вони чортом дихали одне на одного.

Пані Боннен безперестану повторяла:

— Яке ж бо лихо — втратити маєток через те, що віддалася за телепня!

Або ж:

— Подумати тільки, коли б я була за іншим, то мала б нині п’ятдесят тисяч ліврів ренти!

Або:

— Бувають люди, що всім отруюють життя. Вони лише усіх обтяжують.

Обіди, а вечері й поготів зробилися нестерпними. Одного вечора, щоб запобігти жахливій домашній сцені, Леопольд привів свого приятеля Фредеріка Мореля, якого мало не викликав на дуель. Незабаром Морель став другом і порадником родини, чиїх порад уважно дослухалися чоловік і жінка.

Залишилось рівно півроку до того дня, коли мільйон мав піти на користь бідних. Поступово Леопольд почав інакше ставитися до жінки, сам нападав на неї, раз у раз пускав загадкові натяки, з таємничим виглядом говорив про те, як жінки його співробітників допомагали чоловікам робити кар’єру.

Час від часу він розповідав якусь історійку раптового підвищення в посаді того чи того співробітника.

— Маленький Равіно, — говорив він, — цілих п’ять років був позаштатним, а тепер призначений на помічника начальника відділу.

Пані Боннен зауважила:

— Авжеж, ти б не зумів так просунутись.

Тоді Леопольд знизував плечима:

— Зрозуміло, чому йому поталанило більше за всіх. У нього розумна жінка, тільки й того. Вона зуміла запобігти ласки в начальника і добивається всього, чого захоче. Треба вміти влаштовуватися, щоб не стати жертвою обставин.

До чого, власне, він вів? Як вона його зрозуміла? Що сталося пізніше? Вони зазначали кожний у своєму календарі, скільки днів залишилось до кінця фатального терміну. Що не тиждень, то подружжя все більше відчувало, як їх охоплює злість, розпачливий шал, безтямна лють і така розпука, що вони могли зважитись на злочин, коли б це було потрібно.

І ось одного ранку пані Боннен з сяючим личком і променистими очима, поклавши обидві руки на плечі чоло-

віка, тихо сказала, дивлячись на нього пильним, радісним поглядом, що западав глибоко в душу:

— Здається, я вагітна!

У нього так затьохкало серце, що він мало не впав; він рвучко схопив в обійми жінку, палко цілуючи її, посадив собі на коліна, знову міцно пригорнув, неначе улюблену дитину і, знемагаючи від почуттів, розплакався.

Через два місяці не було жодних сумнівів. Тоді він повів її до лікаря, щоб посвідчити вагітність, і з отриманою довідкою прийшов до нотаря, в якого зберігався заповіт.

Представник закону заявив, що він погоджується відкласти до кінця вагітності виконання волі небіжчиці, оскільки дитина існує, хоча ще і не з’явилася на світ.

Народився хлопчик. Вони назвали його Дьєдонне, як то заведено у королів.

Вони стали багаті.

Якось увечері, коли пан Боннен повернувся додому й чекав на обід свого приятеля Фредеріка Мореля, жінка сказала йому невимушено:

— Я просила твого приятеля Фредеріка більше до нас не приходити; він поводився зі мною не дуже ввічливо.

Хвилину Леопольд дивився на неї з удячною усмішкою, потім розкрив обійми; вона припала до нього, і вони довго-довго цілувалися, як двійко ніжних, прихильних одне до одного добропорядних молодят.

І варто лише послухати, що пані Боннен говорить про жінок, які согрішили задля кохання або зрадили чоловіка у нездоланному нападі жаги.